

Temanotat

**Irak: Poli og rettsvesen i de tre
kurdiskstyrte provinsene (KRI)**

© Landinfo 2016

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgaten 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: mail@landinfo.no

www.landinfo.no

Om Landinfos temanotater

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos temanotater er basert på opplysninger fra nøye utvalgte kilder. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

Temanotatene bygger på både skriftlig og muntlig kildemateriale. En del av informasjonen som formidles, er innhentet gjennom samtaler med kilder på informasjonsinnhentingsreiser. Landinfo tilstreber bredde i kildetilfanget, og så langt mulig er det innhentet informasjon fra kilder som arbeider uavhengig av hverandre. Alt benyttet kildemateriale er fortløpende referert i temanotatene. Hensyn til enkelte kilders ønske om anonymitet er ivarettatt.

Notatene gir ikke et uttømmende bilde av temaene som undersøkes, men belyser problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingssaker.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos temanotater gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

About Landinfo's reports

The Norwegian Country of Origin Information Centre, Landinfo, is an independent body within the Norwegian Immigration Authorities. Landinfo provides country of origin information (COI) to the Norwegian Directorate of Immigration (Utlendingsdirektoratet – UDI), the Immigration Appeals Board (Utlendingsnemnda – UNE) and the Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Reports produced by Landinfo are based on information from carefully selected sources. The information is collected and analysed in accordance with [common methodology for processing COI](#) and [Landinfo's internal guidelines on source and information analysis](#).

To ensure balanced reports, efforts are made to obtain information from a wide range of sources. Many of our reports draw on findings and interviews conducted on fact-finding missions. All sources used are referenced. Sources hesitant to provide information to be cited in a public report have retained anonymity.

The reports do not provide exhaustive overviews of topics or themes, but cover aspects relevant for the processing of asylum and residency cases.

Country of Origin Information presented in Landinfo's reports does not contain policy recommendations nor does it reflect official Norwegian views.

SUMMARY

This report addresses law enforcement and judiciary in the Kurdistan Region of Iraq (KRI), in light of their political environment and their tribal social environment. The report presents viewpoints put forward by different sources on what they perceive as problematic issues concerning the operation and working conditions of law enforcement and the judiciary. The significance of the dominating political parties and the tribal system is the main focus of the report.

SAMMENDRAG

Notatet omhandler ordensmakten og rettsvesenet Kurdistanregionen i Irak (KRI), og hvordan disse instansene opererer innenfor rammene som de politiske og sosiale omgivelsene setter. Notatet løfter frem ulike kilders problematisering av ordensmaktens og rettsvesenets arbeidsmåter og -vilkår. Det blir lagt særlig vekt på betydningen de dominerende politiske partiene og stammesystemet kan ha i den sammenheng.

INNHold

1. Innledning	6
2. Poli og rettsvesen: rammebetingelser	6
3. Ordensmakten	7
3.1 Politiet	8
3.2 Sikkerhetspolitiet Asayish.....	8
4. Rettsvesenet	9
4.1 Dommernes arbeidsforhold	9
4.2 Politiske bindinger.....	10
4.3 Klansystemet og domstolene.....	10
5. Hovedinntrykk	11
6. Referanser	13

1. INNLEDNING

Dette notatet er en oppdatering av tilsvarende notat publisert i 2010. Oppdateringen bygger på nyere skriftlig og muntlig kildemateriale.

Notatet omhandler politiet og rettsvesenet i det kurdiske selvstyreområdet (KRI) og deres ivaretagelse av borgernes rettigheter. Notatet er på ingen måte uttømmende, men tar opp aspekter som vi anser som særlig relevante for å belyse den problematikk og diskusjon som i lengre tid har vært fremført om temaet.

2. POLITI OG RETTSVESEN: RAMMEBETINGELSER

Gjennom praktiske tiltak innen lovgivning, politi og rettsvesen har de kurdiske selvstyremyndighetene i mange år forsøkt å bedre rettsstatens stilling i KRI. Man har særlig arbeidet med å øke kapasiteten til politiet og rettsvesenet, og løsne de politiske partienes innflytelse over disse instansene. Samtidig har man forsøkt å redusere betydningen som klanenes tradisjonelle systemer for konfliktløsning har i samfunnet.

I 2007 ble det for eksempel vedtatt en lov om reform av rettsvesenet (Judicial Power Law) for å etablere et mer uavhengig rettsvesen. Den øverste domstolsmyndigheten, Judicial Council, ble flyttet ut av Justisministeriet og etablert som et juridisk selvstendig organ. Organet fikk ansvaret for sitt eget budsjett, personalforvaltning og rapportering. Derigjennom opphørte Justisministeriets forvaltningskontroll og Finansministeriet finansielle kontroll med rettsvesenet. Organets øverste leder (chief justice) blir oppnevnt av andre dommere og ikke av statsforvaltningen. I 2009 ble det rapportert at forvaltningen hadde vært ansett å ha betydelig innflytelse i politisk sensitive saker om bl.a. ytrings- og pressefrihet (US Department of State 2009).

Mellom 2005 og 2014 har irakiske myndigheter, derunder KRG, hatt et samarbeid med EU om reform av politi, rettsvesen og fengselsvesen under programmet EUJUST-LEX. Blant annet har over 1800 politifolk og 900 dommere gått gjennom programmet. EU åpnet i 2011 et kontor i Erbil for å implementere programmet i KRI (EU 2014).

I KRI omfatter EUJUST-LEX samarbeid med flere KRG-ministerier, bl.a. Innenriksministeriet og den øverste domstolsmyndigheten Judicial Council. Fra EUs side er den erklærte målsetningen å styrke menneskerettighetene ved å bistå med å etablere et effektivt rettsvern (Rule of Law) i KRI. Hovedvirkemiddelet er treningsprogrammer som bringer sammen ledere på mellom- og høyt nivå fra politi, rettsvesen og fengselsvesen (KRG 2011). Programmet ble avsluttet ved utløpet av 2013 (EU 2014).

På tross av de mange tiltak som er gjennomført, blir det likevel i økende grad hevdet fra ulikt hold at partipåvirkning og klanlojalitet fortsetter å forstyrre rettsvesenets uavhengighet og politiets arbeid. Dessuten kan dagens spente politiske situasjon i KRI, med en president som sitter på overtid utover sine fullmakter, et suspendert parlament og krig med terrororganisasjonen ISIL, så lenge den varer, tenkes å sette

ned tempoet i reformarbeidet og ellers gi rom for andre prioriteringer på bekostning av dette.

Landinfo har vært i kontakt med forskeren Arthur Quesnay (e-post mai 2016) ved det franske Institut Francais du Proche-Orient. Quesnay har hatt flere lange studieopphold i KRI, og peker på at de politiske partiene der har skaffet seg en veldig sterk stilling overfor den enkelte borger ved å være i posisjon til å fordele goder og ulemper direkte. Det politiske systemet har sterke trekk av et velgjører/klient-forhold mellom ledelse og borgere. I KRI er man nødt til å vise respekt for partifolk med posisjoner.

Dette blir imidlertid modifisert noe gjennom mulighetene den enkelte har til å delta i alternative politiske nettverk, noe som er tillatt i KRI. Det er for eksempel anledning til å arbeide i frivillige organisasjoner eller å engasjere seg i lokalt politisk arbeid. Samtidig bør man i visse sammenhenger «holde tann for tunge» og for eksempel ikke åpent kritisere den politiske eliten, eller protestere mot det man mener er nepotisme og korrupsjon blant dette lederskapet, ifølge Quesnay.

Gjennom medlemskap i KDP eller PUK vil man få tilgang til en rekke fordeler, som bl.a. jobber og utnevnelser, og det kan endog tale til ens fordel i kontroverser for eksempel i forbindelse med en bilulykke, sier Quesnay.

Under slike forhold mener Quesnay at rettsvesenet har en utfordring med å navigere i et vanskelig sosialt og politisk farvann.

I intervjuer IOM har gjort med hjemvendte migranter i Erbil, Dohuk, Sulaymaniya og Bagdad (2016), var det mange som påpekte at borgerne ikke var like for loven, og at man måtte «ha de rette forbindelsene for å komme noen vei». «Skal du få noe gjort, må du kjenne noen», uttrykte en som ble intervjuet i Dohuk (IOM 2016, s. 9).

Public Aid Organization¹ påpekte i 2009 (møte i Erbil, mars) at det likevel finnes eksempler på at vanlige mennesker uten spesielle kontakter, har vunnet eiendomstvister mot både KRG-ministre og KRGs president i rettsapparatet.

I det følgende vil vi belyse hvordan KDPs og PUKs samt stammestrukturenes sterke stilling kan spille inn i politiets og rettsvesenets arbeid. Likeledes vil implikasjonene av enkelte aspekter ved dommernes arbeidsforhold bli belyst.

3. ORDENSMAKTEN

Myndighetene i KRI etablerte en politistyrke allerede før krigen i 2003. Denne styrken er ikke underlagt irakiske sentralmyndigheter, men KRGs innenriksdepartement. Foruten vanlig politi finnes det også et sikkerhetspoliti; Asayish.

¹ Dette er en frivillig organisasjon i Erbil, som bl.a. driver med juridisk assistanse.

3.1 POLITIET

I den kurdiske befolkningen er det i henhold til Arthur Quesnay (e-post mai 2016) svært liten tillit til at den enkelte vil kunne få hjelp av politiet. I mange tilfeller av for eksempel familievold, innblanding fra de politiske partiene eller korrupsjon, kan politiet etter hans mening ikke gripe inn.

Quesnay mener at den enkeltes forhold til KDP eller PUK vil være avgjørende for hvor mye en kan ta seg til rette uten at det får strafferettslige følger i KRI. Ifølge Quesnay vil verken politiet eller Asayish etterforske en person med nær partitilknytning for et straffbart forhold, med mindre noen på ledelsesnivå i partiene skulle gi signal om noe annet. Noe slikt ville likevel mest sannsynlig ikke skje, ifølge forskeren.

Quesnay fremholder videre at personer uten noen politisk tilknytning, er mer eller mindre overlatt til seg, i de fleste tilfeller uten noen statlig institusjon eller samfunnsinstitusjon til å beskytte dem. I de tilfeller der man har en annen institusjonell tilknytning, for eksempel gjennom arbeid i en NGO, sier han at dette kan gi en viss beskyttelse og være et bedre utgangspunkt for å følge opp en sak man har.

Forskeren nevner flere tilfeller der personer som mente å være i sin rett, likevel unnlot å be myndighetene følge opp saken av frykt for å pådra seg ytterligere vanskeligheter. Der hvor man likevel gjør det, er det som regel for å få saken registrert snarere enn for å få den håndtert. Den enkeltes relasjon til de styrende politiske partiene er nøkkelen til å forstå hvordan man lever i et slikt autoritært samfunn, ifølge Quesnay.

Andre observatører, bl.a. den amerikanske forskeren Michael Rubin (2016), kritiserer KRG-styret for at autoritære trekk består på tross av mange demokratiseringstiltak. Han viser bl.a. til at lederansvar for ordensmaktorganer fordeles blant medlemmer av de politiske ledernes familier, at slike organer brukes til å slå ned på uavhengige journalister, at politiet brukes til å øve hærverk på opposisjonspartiers eiendom, og ikke minst at president Barzani nekter å fratrukket etter utløpt periode.

I en rapport fra IOM om årsaker til emigrasjon mellom Irak og Europa (2016), fremgår det at flere personer IOM hadde intervjuet i KRI, selv var redde for å henvende seg til politiet, og at irakere generelt ikke føler seg beskyttet som borgere (IOM 2016, s. 8).

3.2 SIKKERHETSPOLITIET ASAYISH

Samtlige sikkerhetsorganer i KRI, både sikkerhetstjenesten Asayish og KDPs og PUKs respektive etterretningstjenester, ble i juli 2012 underlagt myndighetene ved opprettelsen av KRGs sikkerhetsråd. Inntil da hadde partiene i tillegg til egen etterretning også hatt hver sin sikkerhetstjeneste direkte underlagt de respektive partienes ledelse.

Før dette ble gjennomført, ble Asayish' opptreden omtalt som enda mer preget av partiloyalitet enn det vanlige politiet. En menneskerettighetsorganisasjon i Erbil sa i møte med Landinfo i mars 2009 at Asayish var kontrollert av partiene KDP og PUK i stedet for av myndighetene, og at ingen av dem som tjenestegjorde i Asayish, var uavhengige av partiene. Ifølge organisasjonen kunne Asayish infiltrere rettsprosessen

ved å instruere dommerne i domsavsigelser. Dette ville, slik Landinfo forstod det, særlig kunne være aktuelt i saker som hadde en politisk dimensjon. Redaktøren og viseredaktøren i den uavhengige avisen Hawlati i Sulaymanya sa for øvrig til Landinfo (møte mars 2009) at Asayish juridisk sett ikke var underlagt KRG-regjeringen, og at den arbeidet for partiene og ikke fulgte loven.

Etter at sikkerhetsorganene er blitt underlagt myndighetene, skal mistilliten mellom de tidligere partitilknyttede tjenestene imidlertid være så stor at Asayish fortsatt ikke kan betraktes som et fullt ut statlig organ, ifølge forskere ved Carnegie Middle East Center (Fumerton & Van Wilgenburg 2015). De mener at på tross av sammenslåingen under KRG har KDP og PUK beholdt den reelle kontrollen med både Asayish og etterretningstjenestene. De to forskerne viser bl.a. til at Asayish fortsatt skal være splittet internt langs partilinjer. Dette fører til at partifraksjonene innen tjenesten overvåker hverandre og til og med iblant arresterer hverandres tjenestemenn.

Arthur Quesnay (e-post mai 2016) på sin side poengterer at Asayish fortsatt er direkte ansvarlig overfor partienes politiske ledelse og ikke overfor KRG-myndighetene.

Hvordan dette måtte spille over på det sivile politiets og rettsvesenets arbeid i dag, har vi ikke her grunnlag for å si noe om, men kildeuttalelsene ovenfor kan tyde på at det fortsatt er mulig for partiene å øve innflytelse gjennom Asayish.

4. RETTSVESENET

Domstolene er delt inn i tre nivåer: førsteinstans, appelldomstoler og høyesterett. På lavere nivå deles domstolene videre inn i ulike spesialdomstoler, bl.a. for straffesaker, sivilrett og for ungdoms-, familie- og arbeidsrett. Vedtak i førsteinstans kan ankes til appelldomstolen. Det finnes tre appelldomstoler i KRI: i Dahuk, Erbil og Sulaymaniya.

4.1 DOMMERNES ARBEIDSFORHOLD

En vestlig juridisk rådgiver med prosjekter i KRI uttalte i møte med Landinfo i 2012, at rettsvesenet særlig er svakt på to punkter: Det ene er at det er altfor få dommere (ca. 230), og det andre er at de fleste dommerne er etterforskningsdommere. Etter straffeprosessordningen er det etterforskningsdommeren (Investigating Judge) som forbereder saken og så sender den videre til forhørsdommeren (Trial Judge). Forhørsdommeren har ansvaret for å gjennomføre selve rettssaken, og denne bygger i stor grad på etterforskningsdommerens rapport. Slik dette systemet fungerer i KRI, sikrer det etter rådgiverens mening ikke en selvstendig bevisbehandling, da alle dommerne i KRI kjenner hverandre. Dommerne bor dessuten i egne boligkvarterer, og mange av dem omgås sosialt bl.a. i en egen selskapsklubb. Dermed står de personlig altfor nær hverandre til å kunne arbeide uavhengig av hverandre. Det blir derfor veldig vanskelig å unngå at dommerne som er involvert på de ulike trinnene i straffeprosessen, tar farge av hverandre, ifølge rådgiveren (møte i Erbil oktober 2012).

Rådgiveren anså dommermangelen som et stort problem, og visste ikke hvor mange dommere som utdannes per år. Han viste ellers til at dommerne har fire års utdanning fra Law School og deretter åtte års praksis. Lederen for det rådgivende organet Judicial Council, dommer Ahmad Abdullah Zuber, opplyste derimot til Landinfo i 2009 (møte i Erbil, mars) at det stilles krav om ti års praksis. Vi har ikke grunnlag for å vite hva ulikheten mellom kildene vedrørende dette praksiskravet skyldes, men vi legger til grunn at med mindre kravet er blitt endret, er det ti år som er det korrekte.

4.2 POLITISKE BINDINGER

Ifølge den vestlige juridiske rådgiveren (møte i Erbil oktober 2102) forekommer det politisk press mot dommerne, og dette bidrar til å svekke domstolenes uavhengighet. Rådgiveren fortalte at dommere i samtaler han hadde hatt med dem, selv åpent hadde sagt at dommere var utsatt for press, bl.a. fra politisk hold. Dette skjer for eksempel ved telefonoppringninger der de blir bedt om å avsi bestemte kjennelser. Rådgiveren visste ikke hva som ville være konsekvensene av å nekte å etterkomme slike anmodninger.

Den New York-baserte journalistorganisasjonen Committee to Protect Journalists (CPJ) viser i en rapport (2014) til sterk kritikk fra kurdiske journalister mot det de mener er politiserte dommere. Her blir det fremmet kritikk om at dommere blir utnevnt på grunnlag av lojalitet til de styrende partiene. Kritikken blir i rapporten imøtegått av en dommer som poengterer at selv om alle dommerne tidligere har hatt partitilknytninger, legger de dette bak seg når de trer inn i embetet.

Til den juridiske rådgiveren som Landinfo snakket med i 2012, hadde dommerne opplyst at de ikke kunne være medlemmer av noe politisk parti. Formelt vil de dermed ikke ha noen bindinger til partiene. Dommerne hadde i tillegg uttrykt at de ønsket å være mest mulig uavhengige for å kunne bli reelt uavhengige. Også ledelsen i KRG hadde uttrykt at de nevnte avhengighetsbåndene var uønsket (Vestlig juridisk rådgiver, møte 2012).

4.3 KLANSYSTEMET OG DOMSTOLENE

Dommer Ahmad Abdullah Zuber fortalte Landinfo allerede i 2009 (møte i Erbil) at kurdiske myndigheter ikke lenger anerkjente beslutninger avgjort i klansråd som juridisk gyldige. Klanenes system for konfliktløsning ser likevel fortsatt ut til å leve videre parallelt med det strafferettslige systemet, selv om sistnevnte formelt har forrang. Ifølge en artikkel i den irakiske nettavisen Niqash (Mohammed 2016) skal det være mange på lokalt plan som ikke stoler på rettsvesenet.

Niqash-journalisten Mohammed (2016) fremholder at det klansbaserte systemet for konfliktløsning har blitt kritisert gjentatte ganger for at klanmedlemmer kan unngå å bli straffet etter loven. Isteden blir det som kalles «den gjenopprettende justis»² benyttet, både for mindre og større forhold. I særlig grad skal det bli benyttet i saker som omhandler straffbare handlinger begått mot kvinner. I en drapssak det blir vist til i artikkelen, forhandlet partene seg frem til at fornærmede part skulle motta USD 200 000 i kompensasjon fra gjerningsmannens familie. Dermed var saken ute av verden og kom aldri for retten (Mohammed 2016).

² Basert på kompensasjon for forvoldt skade.

Mohammed viser videre til at også saker som allerede har fått en kjennelse i en sivil domstol, kan bli overstyrt av en løsning fattet i klansystemet. Dette skal også kunne skje ved aktiv medvirkning fra de politiske partiene hvis de involverte klanene har tilknytning til dem, ifølge Mohammed.

Arthur Quesnay (e-post mai 2016) mener det er uklart for de fleste hvilken person innen sin klan eller stamme de skal henvende seg til i en konkret sak. Dette vil bero på den aktuelle sammenhengen, som for eksempel om saken er knyttet til klanens eget territorium eller ikke. På eget territorium kan press fra klanen være effektivt, men ikke utenfor territoriet deres. Dessuten mener Quesnay at det vil være mest å hente på engasjement fra klanens side når utfallet av saken er uvisst, og da i uformelle forhandlinger.

Den juridiske rådgiveren som Landinfo møtte i 2012, mente at også korrupsjon og stammepåvirkning spiller inn som pressfaktorer. Det å være forpliktet overfor noen som har gjort en tjeneste – såkalt *wasta* – er en sosial relasjon som står sterkt i samfunnet. Dommerne kan komme under sterkt press på denne måten. På den annen side er dommernes *code of conduct* streng. Rådgiveren var usikker på i hvilke rettsinstanser press kunne være mest utbredt. Muligens kunne det være i de lavere instansene, og på små steder der dommeren er alene om å kle dommervervet.

Journalisten Mohammed Salih (2015) som er basert i Erbil, skriver i en artikkel i nettavisen al-Monitor at sosiale relasjoner og klanrelasjoner i noen tilfeller gjør det vanskelig for enkelte dommere og myndighetspersoner å håndheve loven.

Forskeren Brian Kennedy (2015) ved Ursinus College i USA har gjennomført en studie av forholdet mellom klan og statsapparat i KRI. Han argumenterer for at klanenes spillerom i tvisteløsning er blitt betydelig innskrenket av fremveksten av statlige organer. Der de tidligere selv kunne regulere juridiske saker seg imellom, må klanene nå underlegge seg myndighetene. På den annen side mener Kennedy at visse klaner, med henholdsvis Barzani og Talabani i spissen, særlig gjennom KDP men også PUK, dominerer statsapparatet i en slik grad at staten selv har inkorporert det elementet av samfunnet som klanene utgjør (Kennedy 2015, s. 68).

Klanene er dessuten inkorporert i staten i større bredde i Erbil og Dohuk, der KDP dominerer, enn i Sulaymaniya hvor PUK dominerer. Dette kommer av at Barzani-klanen som leder KDP, tradisjonelt har vært lederklanen i en større klansammenslutning i området. Talabani-ene, som leder PUK, har derimot ikke pleid å ha et miljø av støtteklaner rundt seg, men hatt en dominerende stilling i egen kraft, ifølge Kennedy (2015, s. 54).

5. HOVEDINTRYKK

I lys av det ovenstående fremstår det for oss som at både ordensmakten og rettsvesenet fortsatt viser svakheter i ivaretagelsen av borgernes rettigheter. Den enkelte borgers eget forhold til de politiske partiene ser ut til å kunne ha betydning for hvordan man forholder seg til det sivile politiet. Borgernes tillit til det sivile politiet kan dessuten fremstå som generelt lav. Etter hva kildene anfører, ser det ut til

at sikkerhetspolitiet Asayish fortsatt har sterke bindinger til de politiske partiene. Dét har neppe vært hensikten med de omlegginger myndighetene har foretatt av tjenesten.

Partier, myndigheter og klaner kan etter flere kilders utsagn fremstå som innvevd med hverandre i en grad som kan svekke rettsapparatets spillerom til å operere i full uavhengighet. Samtidig ser det ut til at forholdet ikke er fastlåst, men i utvikling, bl.a. ved at myndighetene på tross av de nevnte bindingene viser vilje til å iverksette reformer. Nøyaktig hvor sterke begrensninger som er i virksomhet, og hvilken vei utviklingen går i øyeblikket, er imidlertid vanskelig å fastslå.

Dagens spente politiske situasjon i KRI, med en president som sitter på overtid utover sine fullmakter, et suspendert parlament og krig med terrororganisasjonen ISIL, taler nok for at reformklimaet kan være svekket.

6. REFERANSER

Skriftlige kilder

- CPJ, dvs. Committee to Protect Journalists (2014, 22. april). *Mountain of impunity looms over Kurdistan journalists*. New York: Committee to Protect Journalists. Tilgjengelig fra <https://cpj.org/reports/2014/04/mountain-of-impunity-looms-over-kurdistan-journali.php> [lastet ned 12. oktober 2016]
- EU (2014, januar). *EU Integrated Rule of Law Mission for Iraq (EUJUST LEX-Iraq)*. Brussel: European Union External Action Service. Tilgjengelig fra https://eeas.europa.eu/archives/csdp/missions-and-operations/eujust-lex-iraq/pdf/facsheet_eujust-lex_iraq_en.pdf [lastet ned 12. oktober 2016]
- Fumerton, M. & Van Wilgenburg, W. (2015, 16. desember). *Kurdistan's Political Armies: The Challenge of Unifying the Peshmerga Forces*. Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace. Tilgjengelig fra <http://carnegieendowment.org/2015/12/16/kurdistan-s-political-armies-challenge-of-unifying-peshmerga-forces-pub-61917> [lastet ned 12. oktober 2016]
- HRW, dvs. Human Rights Watch (2016, 25. august). *Iraqi Kurdistan: Kurdish Journalist Abducted, Killed*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2016/08/25/iraqi-kurdistan-kurdish-journalist-abducted-killed> [lastet ned 12. oktober 2016]
- IOM, dvs. International Organization of Migration (2016, 16. august). *Migration Flows from Iraq to Europe: Reasons Behind Migration*. Bagdad: IOM. Tilgjengelig fra <http://iomiraq.net/reports/migration-flows-iraq-europe-reasons-behind-migration> [lastet ned 29. september 2016]
- Kennedy, B. A (2015, 27. juli). *The Shaikh's Republic: The Kurdish Regional Government's Incorporation of Tribalism*. Collegeville: Ursinus College. Tilgjengelig fra http://digitalcommons.ursinus.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=pol_hon [lastet ned 12. oktober 2016]
- KRG, dvs. Kurdistan Regional Government (2011, 4. april). *EU rule of law mission inaugurates Erbil office*. Erbil: KRG Cabinet. Tilgjengelig fra <http://cabinet.gov.krd/a/d.aspx?l=12&s=02010100&r=223&a=39458&s=010000> [lastet ned 12. oktober 2016]
- Metro Center for Journalists' Rights and Advocacy (2016, 18. august). *Murder of Kurdish journalist reported widely by international media*. Sulaymaniya: Metro Center for Journalists' Rights and Advocacy. Tilgjengelig fra <http://www.17shubat.com/index.php/en/home/17-english/enews/583-kurdish-journalist-murdered-in-the-10-international-media> [lastet ned 12. oktober 2016]
- Mohammed, J. (2016, 12. mai). Tribal Power Making Comeback In Iraqi Kurdistan, Overriding Democracy + Law. *Niqash*. Tilgjengelig fra <http://www.niqash.org/en/articles/politics/5270/Tribal-Power-Making-Comeback-In-Iraqi-Kurdistan-Overriding-Democracy--Law.htm> [lastet ned 12. oktober 2016]
- Rubin, M. (2016, 14. juli). *The Battle for the Soul of Iraqi Kurdistan*. Washington D.C.: Foreign Policy. Tilgjengelig fra <http://foreignpolicy.com/2016/07/14/the-battle-for-the-soul-of-iraqi-kurdistan/> [lastet ned 12. oktober 2016]
- Salih, M. (2015, 20. april). KRG looks to enhance protection of women, children. *Al-Monitor*. Tilgjengelig fra <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/04/iraq-kurdistan-draft-amendment-violence-women-law.html#ixzz4MwiRYuj> [lastet ned 12. oktober 2016]

- UNAMI (2013, august). *Report on Human Rights in Iraq: January – June 2013*. Bagdad: UNAMI – OHCHR. Tilgjengelig fra Auman Rights Office/OHCHR, Tilgjengelig fra [http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/hro_human_rights_report_january - june 2013_final_eng_15dec2013_2.pdf](http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/hro_human_rights_report_january_-_june_2013_final_eng_15dec2013_2.pdf) [lastet ned 12. oktober 2016]
- US Department of State (2009, 25. februar). *2008 Human Rights Report: Iraq*. Washington D.C.: US Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2008/nea/119116.htm> [lastet ned 12. oktober 2016]

Muntlige kilder

- Menneskerettighetsorganisasjon i Erbil. Møte i Erbil mars 2009.
- Public Aid Organization (PAO). Møte i Erbil mars 2009.
- Redaktør og viseredaktør for den uavhengige avisen Hawlati. Møte i Sulaymaniya mars 2009.
- Vestlig juridisk rådgiver med prosjekter i KRI. Møte i Erbil 14. oktober 2012.
- Quesnay, Arthur, Forsker ved Institut Francais du Proche-Orient. E-post 14. mai 2016.
- Zuber, Ahmad Abdullah. Dommer og leder for Judicial Council of Iraqi Kurdistan Region og Court of Cassation of Iraqi Kurdistan Region. Møte i Erbil mars 2009.